

Calcul numeric

Algoritmi iterativi pentru rezolvarea sistemelor

Paul Irofti
Andrei Pătrașcu
Cristian Rusu

Departmentul de Informatică
Facultatea de Matematică și Informatică
Universitatea din București
Email: `prenume.ume@fmi.unibuc.ro`

- ▶ Ce am făcut data trecută: descompunerea valorilor proprii (în special cazul simetric)
- ▶ Motivație pentru metode iterative
- ▶ Metode de optimizare
- ▶ Actualizări pe coordonate
- ▶ Metode iterative
- ▶ Spații Krylov

Descompunerea valorilor proprii (cazul general)

Pentru $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$.

Dacă avem $\mathbf{A}\mathbf{v}_i = \lambda_i\mathbf{v}_i$ pentru $i = 1, \dots, n$ atunci avem defapt

$$\mathbf{A} \begin{bmatrix} \mathbf{v}_1 & \mathbf{v}_2 & \dots & \mathbf{v}_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{v}_1 & \mathbf{v}_2 & \dots & \mathbf{v}_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \lambda_1 & & & \\ & \lambda_2 & & \\ & & \ddots & \\ & & & \lambda_n \end{bmatrix} \quad (1)$$

adică

$$\mathbf{A}\mathbf{V} = \mathbf{V}\mathbf{D} \text{ sau } \mathbf{A} = \mathbf{V}\mathbf{D}\mathbf{V}^{-1}. \quad (2)$$

Descompunerea valorilor proprii (cazul simetric)

Pentru $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$ și $\mathbf{A} = \mathbf{A}^T$.

Dacă avem $\mathbf{A}\mathbf{v}_i = \lambda_i\mathbf{v}_i$ pentru $i = 1, \dots, n$ atunci avem defapt

$$\mathbf{A} \begin{bmatrix} \mathbf{v}_1 & \mathbf{v}_2 & \dots & \mathbf{v}_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{v}_1 & \mathbf{v}_2 & \dots & \mathbf{v}_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \lambda_1 & & & \\ & \lambda_2 & & \\ & & \ddots & \\ & & & \lambda_n \end{bmatrix} \quad (3)$$

adică

$$\mathbf{A}\mathbf{V} = \mathbf{V}\mathbf{D} \text{ sau } \mathbf{A} = \mathbf{V}\mathbf{D}\mathbf{V}^T. \quad (4)$$

(adică, $\mathbf{V}^{-1} = \mathbf{V}^T$)

Motivația: metode iterative de rezolvare a sistemelor liniare

Sunt situații în care nu vrem sau nu putem să calculăm soluția sistemului $\mathbf{Ax} = \mathbf{b}$.

- ▶ dimensiunea n a lui \mathbf{A} este prea mare, deci nu putem calcula foarte precis soluția
- ▶ este posibil să nici nu putem memora matricea \mathbf{A} în memorie (procesăm doar pe blocuri)
- ▶ nu vrem o soluție foarte bună, este suficient $\mathbf{Ax} \approx \mathbf{b}$
- ▶ \mathbf{A} are foarte multe zerouri

Motivația: metode iterative de rezolvare a sistemelor liniare

Sistemul **A** poate să fie sparse (rar) dar factorii săi nu vor fi

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 5 & -2 & 0 & -2 & -2 \\ -2 & 5 & -2 & 0 & 0 \\ 0 & -2 & 5 & -2 & 0 \\ -2 & 0 & -2 & 5 & -2 \\ -2 & 0 & 0 & -2 & 5 \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{L} = \begin{bmatrix} 2.24 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -0.89 & 2.05 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -0.98 & 2.02 & 0 & 0 \\ -0.89 & -0.39 & -1.18 & 1.63 & 0 \\ -0.89 & -0.39 & -0.19 & -1.95 & 0.45 \end{bmatrix}$$

În acest caz, factorul Cholesky este aproape plin

Motivația: metode iterative de rezolvare a sistemelor liniare

Câteva caracteristici generale pentru metodele iterative

- ▶ vom face mai mulți pași în rezolvare, for fi iterații
- ▶ am vrea fiecare iterație să fie $O(n)$ sau $O(n^2)$ cel mult
- ▶ vom folosi **A**, probabil vom avea nevoie să face operații Ay
- ▶ am vrea unii pași să fie paralelizabili
- ▶ vrem să facem maxim $O(n)$ pași
- ▶ am vrea să știm dacă funcționează mereu
- ▶ condiții teoretice când merg bine

Cum credeți că vom folosi metoda de gradient pentru a rezolva un sistem de ecuații?

Metoda de gradient

- ▶ vom folosi tehnica clasică de optimizare cu gradient
- ▶ considerăm functia cost $f(\mathbf{x}) = \|\mathbf{Ax} - \mathbf{b}\|_2^2$
- ▶ gradientule este $\nabla f(\mathbf{x}) = 2\mathbf{A}^T(\mathbf{Ax} - \mathbf{b})$
- ▶ formula de actualizare este $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k - \gamma \nabla f(\mathbf{x}^k)$
- ▶ cum actualizăm gamma?
 - ▶ rezolvăm problema minimize $\|\mathbf{Ax}^{k+1} - \mathbf{b}\|_2^2$
 γ
 - ▶ soluția $\gamma = \frac{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{A} \mathbf{A}^T \mathbf{r}^k}{\|\mathbf{A} \mathbf{A}^T \mathbf{r}^k\|_2^2}$

Algoritmul

- ▶ repeat
- ▶ $\mathbf{r}^k = \mathbf{Ax}^k - \mathbf{b}$
- ▶ $\gamma = \frac{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{AA}^T \mathbf{r}^k}{\|\mathbf{AA}^T \mathbf{r}^k\|_2^2}$
- ▶ $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k - \gamma \mathbf{A}^T \mathbf{r}^k$
- ▶ dacă $\|\mathbf{r}^k\|$ este mic atunci return

Metoda de gradient

Algoritmul simplificat pentru minimize $\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x} - 2\mathbf{x}^T \mathbf{b}$ pentru că în acest caz avem $\nabla f(\mathbf{x}^k) = 2(\mathbf{A} \mathbf{x} - \mathbf{b})$.

- ▶ repeat
- ▶ $\mathbf{r}^k = \mathbf{A} \mathbf{x}^k - \mathbf{b}$
- ▶ $\gamma = \frac{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{r}^k}{\|(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{A} \mathbf{r}^k\|}$
- ▶ $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k - \gamma \mathbf{r}^k$
- ▶ dacă $\|\mathbf{r}^k\|$ este mic atunci return

Facem înmulțiri $\mathbf{A} \mathbf{y}$ de două ori. Cum eliminăm o astfel de înmulțire?

Metoda de gradient

Algoritmul simplificat pentru minimize $\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x} - 2\mathbf{x}^T \mathbf{b}$ pentru că în acest caz avem $\nabla f(\mathbf{x}^k) = 2(\mathbf{A} \mathbf{x} - \mathbf{b})$.

- ▶ $\mathbf{r}^k = \mathbf{A} \mathbf{x}^k - \mathbf{b}$
- ▶ repeat
- ▶ $\gamma = \frac{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{r}^k}{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{A} \mathbf{r}^k}$
- ▶ $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k - \gamma \mathbf{r}^k$
- ▶ dacă $\|\mathbf{r}^k\|$ este mic atunci return
- ▶ $\mathbf{r}^{k+1} = \mathbf{r}^k - \gamma \mathbf{A} \mathbf{r}^k$

Am folosit faptul că $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k - \gamma \mathbf{r}$ implică $\mathbf{r}^{k+1} = \mathbf{r}^k - \gamma \mathbf{A} \mathbf{r}^k$.

Optimizare pe coordonate

Ideea: modificăm o singura coordonată din \mathbf{x} la un pas.
Cum arată algoritmul?

Optimizare pe coordonate

Ideea: modificăm o singura coordonată din \mathbf{x} la un pas.

- ▶ repeat
- ▶ alege o coordonată i
- ▶ $x_i = \frac{\mathbf{a}_i^T \mathbf{r}_{-i}}{\|\mathbf{a}_i\|_2^2}, \mathbf{r}_{-i} = \mathbf{A}_{i-} \mathbf{x}_{-i}$

Ideea generală:

- ▶ Inspirat de formula de radical babiloniană
- ▶ ideea: să “spargem problema” în componente care sunt ușor de rezolvat
- ▶ iterăm până converge

Structura algoritmului:

- ▶ $\mathbf{x}^{k+1} = F(\mathbf{x}^k)$
- ▶ ne va interesa să înțelegem cantitatea $\mathbf{e}^k = \mathbf{x}^k - \mathbf{x}^*$
- ▶ relația cu reziduul este $\mathbf{A}\mathbf{e}^k = \mathbf{A}\mathbf{x}^k - \mathbf{A}\mathbf{x}^* = \mathbf{A}\mathbf{x}^k - \mathbf{b} = \mathbf{r}^k$

Metode iterative

Ideea generală:

- ▶ vom sparge matricea cu care lucrăm: $\mathbf{A} = \mathbf{M} - \mathbf{N}$
- ▶ vom rezolva $\mathbf{M}\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{N}\mathbf{x}^k + \mathbf{b}$
- ▶ soluția este $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{M}^{-1}\mathbf{N}\mathbf{x}^k + \mathbf{M}^{-1}\mathbf{b}$

Cum măsurăm progresul?

- ▶ definim $\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{x}^{k+1} - \mathbf{x}^*$ și $\mathbf{e}^k = \mathbf{x}^k - \mathbf{x}^*$
- ▶ vrem să scriem $\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{C}\mathbf{e}^k$
- ▶ avem $\mathbf{M}\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{N}\mathbf{e}^k$
- ▶ deci avem $\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{M}^{-1}\mathbf{N}\mathbf{e}^k = (\mathbf{I} - \mathbf{M}^{-1}\mathbf{A})\mathbf{e}^k$

De ce importantă relația dintre erorile consecutive?

- ▶ deci avem $\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{M}^{-1}\mathbf{N}\mathbf{e}^k = (\mathbf{I} - \mathbf{M}^{-1}\mathbf{A})\mathbf{e}^k$
- ▶ deci avem $\mathbf{e}^{k+1} = \mathbf{C}^k\mathbf{e}^0$
- ▶ când scade precis eroarea? când spectrul matricei \mathbf{C} este sub-unitar
- ▶ condiția este $\rho(\mathbf{C}) \leq 1$

Cum alegem \mathbf{M} și \mathbf{N} ?

- ▶ considerăm $\mathbf{A} = \mathbf{L} + \mathbf{D} + \mathbf{U}$
- ▶ metoda Jacobi: $\mathbf{M} = \mathbf{D}$
- ▶ metoda Gauss-Seidel: $\mathbf{M} = \mathbf{D} + \mathbf{L}$

Ideea de bază

- ▶ orice matrice are un polinom caracteristic minimal $p(\lambda)$
- ▶ avem că $p(\lambda) = \lambda^n + c_{n-1}\lambda^{n-1} + \dots + c_1\lambda + c_0$
- ▶ teorema Cayley-Hamilton spune că $p(\mathbf{A}) = \mathbf{0}$
- ▶ pentru \mathbf{A} vom avea:

$$-\frac{1}{c_0}\mathbf{A}(\mathbf{A}^{n-1} + \dots + c_1\mathbf{I}) = \mathbf{I} \quad (5)$$

- ▶ de unde rezultă faptul că:

$$\mathbf{A}^{-1} = -\frac{1}{c_0}(\mathbf{A}^{n-1} + \dots + c_1\mathbf{I}) \quad (6)$$

- ▶ de ce este important acest lucru?

Ideea de bază

- ▶ orice matrice are un polinom caracteristic minimal $p(\lambda)$
- ▶ avem că $p(\lambda) = \lambda^n + c_{n-1}\lambda^{n-1} + \dots + c_1\lambda + c_0$
- ▶ teorema Cayley-Hamilton spune că $p(\mathbf{A}) = \mathbf{0}$
- ▶ pentru \mathbf{A} vom avea:

$$-\frac{1}{c_0}\mathbf{A}(\mathbf{A}^{n-1} + \dots + c_1\mathbf{I}) = \mathbf{I} \quad (5)$$

- ▶ de unde rezultă faptul că:

$$\mathbf{A}^{-1} = -\frac{1}{c_0}(\mathbf{A}^{n-1} + \dots + c_1\mathbf{I}) \quad (6)$$

- ▶ de ce este important acest lucru? pentru că inversa lui \mathbf{A} este o combinație liniară de puteri a lui \mathbf{A}

Definim spațiul Krylov de dimensiune m ca fiind

$$\mathcal{K}_m = \{\mathbf{b}, \mathbf{A}\mathbf{b}, \mathbf{A}^2\mathbf{b}, \dots, \mathbf{A}^{m-1}\mathbf{b}\} \quad (7)$$

Și vom caută aproximarea curentă \mathbf{x}^m în spațiul Krylov de dimensiune m .

Un mod special de a construi o aproximare pentru spațiul Krylov este metoda de Conjugate Gradient:

- ▶ vrem să minimizăm cantitatea $f(\mathbf{x}) = \mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x} - 2\mathbf{x}^T \mathbf{b}$
- ▶ ne reamintim că $\nabla f(\mathbf{x}) = 2(\mathbf{A} \mathbf{x} - \mathbf{b})$
- ▶ vom aplica metoda de gradient, dar în loc să mergem pe vectorii de gradient, vom merge pe alți vectori care îndeplinesc condiția $\mathbf{d}_i^T \mathbf{A} \mathbf{d}_j = 0$ pentru $i \neq j$ (aceasta este proprietate de ortogonalitate conjugată)
- ▶ vom avea:
 - ▶ $\mathbf{d}^0 = -\mathbf{g}^0$
 - ▶ $\mathbf{d}^1 = -\mathbf{g}^1 - \beta^1 \mathbf{d}^0$ cu $\beta^1 = \frac{(\mathbf{g}^1)^T \mathbf{g}^1}{(\mathbf{g}^0)^T \mathbf{g}^0}$ (este Gram-Schmidt)
 - ▶ ...
- ▶ o proprietate importantă care va rezulta este:
 $\mathbf{g}^k - \mathbf{g}^{k-1} = \mathbf{A}(\mathbf{x}^k - \mathbf{x}^{k-1}) = \gamma^{k-1} \mathbf{A} \mathbf{d}^{k-1}$

- ▶ $\mathbf{r}^0 = \mathbf{b} - \mathbf{A}\mathbf{x}^0$
- ▶ $\mathbf{d}^0 = \mathbf{r}^0$
- ▶ repeat
- ▶ $\gamma^k = \frac{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{r}^k}{(\mathbf{d}^k)^T \mathbf{A} \mathbf{d}^k}$
- ▶ $\mathbf{x}^{k+1} = \mathbf{x}^k + \gamma^k \mathbf{d}^k$
- ▶ $\mathbf{r}^{k+1} = \mathbf{r}^k - \gamma^k \mathbf{A} \mathbf{d}^k$
- ▶ dacă $\|\mathbf{r}^k\|_2^2$ este suficient de mic, return
- ▶ $\beta^k = \frac{(\mathbf{r}^{k+1})^T \mathbf{r}^{k+1}}{(\mathbf{r}^k)^T \mathbf{r}^k}$
- ▶ $\mathbf{d}^{k+1} = \mathbf{r}^{k+1} + \beta^k \mathbf{d}^k$

- ▶ acest domeniu este relativ proaspăt, se face în continuare multă cercetare
- ▶ foarte popular pentru ML/AI
- ▶ notițele de curs sunt bazate pe o sursă majoră:
 - ▶ Y. Saad, Iterative Methods for Sparse Linear Systems Second Edition, 2003

